

Rediscovering „NewEurope”:
On-Wheels summer school for Balkan/Central and
Eastern Europe trans-border history and politics
2020-1-PL01-KA203-081999

KIT DE INSTRUIRE
Modulul 3: Identitate și naționalism

Erasmus+

6. Lecturi care acoperă problema din perspectivă regională

BULGARIA

Lectura 1: Liebich, André, *The Politics of a Disillusioned Europe. East Central Europe After the Fall of Communism*, Palgrave Macmillan, 2021.

Descriere:

Scopul acestei cărți este prezentarea unui tablou al țărilor din Europa Centrală și de Est care fuseseră „lagărul” socialist și care au aderat acum la Uniunea Europeană - Polonia, Ungaria, Republica Cehă, Slovacia, România și Bulgaria - la treizeci de ani de la schimbările majore care au avut loc și observarea câtorva etape care le-au condus la situația lor actuală. Ar fi o iluzie să negăm că o oarecare deziluzie și chiar dezamăgire au înlocuit optimismul din 1989, atât în fostul Est, cât și în Vest. Puțini sunt cei care tânjesc după revenirea la sistemul „socialismului cu adevărat existent”, așa cum a fost numit, fără îndoială, în derizoriu, de unii. Regretata Svetlana Boym a făcut o distincție între nostalgia „restauratoare” și nostalgia „reflexivă”: prima te face să dorești să reconstruiești și să re trăiești cum au fost lucrurile în trecut, iar cea de-a doua se limitează la o nostalgie plină de dor, care acceptă că trecutul este trecut. Ambele pot fi numite o „idilă cu propria fantezie”, însă nostalgia reflexivă întârzie de fapt „revenirea acasă” și, prin urmare, este varianta de nostalgie cea mai potrivită pentru starea de spirit din Europa Centrală și de Est. Este specific atât pentru cei în vârstă, cărora le lipsește siguranța și stabilitatea unui trecut fără îndoială idealizat, cât și pentru cei foarte tineri, care nu au experimentat socialismul real și consideră de la sine înțelese avantajele de care se bucură în prezent, cum ar fi cum ar fi ușurința cu care se poate călători. Între aceste două grupe de vârstă, mulți sunt cei care cred că speranțele din 1989 nu s-au împlinit, vina revenind tuturor actorilor implicați, atât în Est, cât și în Vest, dar rareori se învinovătesc pe ei înșiși.

Lectura 2: Todorova, Maria (2009), *Imagining the Balkans*, Oxford University Press

„A recunoaște înseamnă și a mărturisi. Motivele care m-au determinat să scriu această carte au fost complexe și diverse, dar, în primul și în primul rând, cartea nu se dorește a fi o poveste morală, ci doar o expunere a prejudecăților occidentale într-un cadru fie al imperialismului, fie al orientalismului (deși se poate spune ceva în favoarea fiecărei perspective). Reacționând împotriva unui stereotip produs în Occident, nu doresc să creez un contra-stereotip al Occidentului, să comit eroarea „occidentalismului”. În primul rând, nu cred într-un Occident omogen, existând diferențe substanțiale în interiorul și între diferitele discuții „occidentale” din Balcani. În al doilea rând, sunt convins că o mare parte a științe umanistice occidentale a adus contribuții semnificative, chiar cruciale, la studiile balcanice. Prejudecățile și ideile preconcepute, chiar și în rândul celor care încearcă să se debaraseze de ele, sunt aproape

inevitabile; acest lucru este valabil atât pentru cei din afară, cât și pentru cei din interior. Într-adevăr, punctul de vedere al observatorului nu este neapărat inferior persoanei implicate, iar acesta din urmă nu este uns cu adevăr din cauza relației de apropiere existențiale cu obiectul de studiu. În ultimă instanță cel mai mult contează însuși procesul efortului conștient de a se debarasa de prejudecăți și de a căuta modalități de exprimare a realității alterității, chiar și în fața unui scepticism epistemologic paralizant. „(M. Todorova)

CROAȚIA

Lectura 1: Ivo Banac, (2009). “What happened in the Balkans (or rather ex-Yugoslavia)?”, *East European Politics & Societies* 23:4 (2009), 461–478.
<https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0888325409346821?download=true>

Descriere: Modul în care ridicarea imperiului lui Milošević a finalizat procesul de omogenizare națională în statele succesoare ale Iugoslaviei și a aliniat această parte a regiunii Balcanilor cu prescripțiile modernității privind statalitatea națională.

Lectura 2: Ivo Banac, (1995) “Nationalism in Southeastern Europe”, in: *Nationalism and Nationalities in the New Europe* (ed. Charles A. Kupcham), Council on Foreign Relations Book, Cornell University Press, Ithaca, New York.
<https://www.degruyter.com/document/doi/10.7591/9781501738692-008/pdf>

Descriere: În această lucrare, autorul prezintă tipologia ideologiilor naționale din Balcani ca zonă marginală a Europei și analizează aceste ideologii în contextul principalelor curente ideologice din centrul european (sau centrele europene). Această analiză confirmă rolul central al naționalismului în conflictele actuale din Balcani și arată dependența naționalismului de modelele vest-europene și rusești. În același timp, dezvăluie toate erorile multor analize occidentale despre naționalismele balcanice, analize bazate pe afirmația recentă a lui Francis Fukuyama despre „naționalismul lipsit de sens al variantei iugoslave”. O astfel de variantă pur și simplu nu există.

POLONIA

Lectura 1: Jan Bluszkowski (2003), *Stereotypy narodowe w świadomości Polaków*, Elipsa, Warszawa

„Întrebarea principală rămâne în ce măsură societatea poloneză este pregătită din punct de vedere mental pentru a întreprinde un efort de modernizare care să ducă la asumarea recuperării întârzierilor și la eliminarea decalajului de civilizație în raport cu țările înalt dezvoltate? (...) Polonezii sunt susținători ai unei societăți deschise către ceilalți, eliminând barierele culturale, tolerând diversitatea și multiplicitatea identităților etnice, dublând împrumuturile de la alte culturi? Este adevărat, totuși, că polonezii manifestă credințe și opinii etnocentrice, opunându-se amestecului de culturi și grupuri naționale, recunoscând separatismul cultural și menținând identitatea etnică ca o modalitate de a păstra identitatea națională? (p.13)

Lectura 2: Carl Cordel, Konrad Jajecznik (eds.) (2015), *Transformation of Nationalism in Central and Eastern Europe, Ideas and Structures*, University of Warsaw Publishing.

Există două tipuri de concepte naționaliste post-1989 bazate pe evoluția în trei etape a acestei ideologii. Analiza acestei evoluții extrage diferențele cheie necesare atunci când comparăm adaptările naționalismului de tip vechi din anii '90 cu formula sa moderată care a luat naștere în al doilea deceniu al secolului XXI. Pe lângă factorii interni – de exemplu criza de conducere sau revizuirea doctrinei – se impune luarea în considerare a procesului de formare a Mișcării Naționale într-un context mai amplu. Pe de o parte, datorită rolului și poziției sale în sistemul politic polonez și, pe de altă parte, datorită condiției unor grupări politice similare, în sensul de iliberale și anti-establishment-ului, din alte țări europene de-a lungul secolului XX, naționalismul polonez a constituit o antiteză cuprinzătoare a liberalismului. În anii 1990, activiștii mai în vârstă s-au luptat să convertească doctrinele apărute în anii 1930, menținând stilul autoritar al adeptilor politici ai acestei ideologii, nu au luat parte la mișcarea de opoziție „Solidarność” și la Acordurile „Masa rotundă”. Prin urmare, după 1989 s-au trezit în afara curentului politic principal și nu au participat la dezbaterile privind direcția tranziției. În cele din urmă, în toate domeniile cruciale de politică internă, externă și economică, naționaliștii prezintă un punct de vedere alternativ la toate partidele parlamentare. (p.36-37)

ROMÂNIA

Lectura 1: Boari, V. și Ghergina, S., (eds.) (2009) *Weighting Differences: Romanian Identity in the Wider European Context (14 chapters)*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing. (câteva fragmente sunt disponibile la:

<https://books.google.ro/books?id=xVpJDAAAQBAJ&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>, iar versiunea electronică este disponibilă la:

https://www.academia.edu/693765/Romanian_Diasporas-transnational_identity_between_endurance_and_hybridity_in_Weighting_Differences_Romanian_Identity_in_the_Wider_European_Context_ed_By_Vasile_Boari_and_Sergiu_Gherghina_Cambridge_Scolars_Publishing_2009)

Descriere: Acest volum se concentrează asupra identității românești și a implicațiilor sale naționale și europene prin intermediul a 14 contribuții ale unor cercetători relevanți, prezentate în cadrul conferinței internaționale „Identitatea românească în contextul identității europene”, organizată de Centrul de analiză politică din cadrul Universității Babeș-Bolyai, în colaborare cu Academia Română, Centrul Cultural Italian, Centrul Internațional pentru Democrație Rațională și Muzeul de Istorie al Transilvaniei, în noiembrie 2008. Volumul combină studii empirice, analize conceptuale și istorice și dezbateri normative. **Fiecare capitol poate fi citit individual.**

Cartea cuprinde trei părți: prima abordează chestiunea identităților pe mai multe niveluri, a doua restrânge spectrul analitic de la nivel transnațional la nivel național, iar a treia se concentrează asupra cazului românesc.

Lectura 2: Bența M. I., (2017) *Fluid Identity, Fluid Citizenship: The Problem of Ethnicity in Postcommunist Romania, Nationalism and Ethnic Politics* [Identitate fluidă, cetățenie fluidă: Problema etnicității în România postcomunistă, Naționalism și politici etnice], 23:1, 52-65, <https://doi.org/10.1080/13537113.2017.1273679>

Descriere: „Acest articol își propune să surprindă o situație paradoxală a naționalismului românesc modern, care este atât un simptom, cât și o consecință a modernității „lichide” post-comuniste a țării: tensiunea dintre discursurile esențialiste și cele construcționiste legate de naționalism și identitate etnică. Abordarea acestui subiect poate fi un demers important nu doar pentru o mai bună înțelegere a condiției unei geografii eminamente liminale în modernitatea târzie a Europei (Est/Vest, democrație/totalitarism, tradiție/modernitate), ci și pentru abordarea a două întrebări de importanță majoră pentru antropologia politică: (1) Care sunt consecințele politice ale expunerii unei anumite comunități la discursul științific produs în sfera științelor sociale despre această comunitate? (2) Cum este posibil ca identitatea națională modernă să fie comercializată și cetățenia să fie contractualizată?” (p. 52).

Analizând naționalismul românesc și condiția sa în modernitate, precum și comodificarea identității, autorul consideră că „este mai important să investigăm cum este posibil ca națiunea să pară a fi construită social pentru un observator îndepărtat, în timp ce este trăită ca o esență inefabilă de către membrii săi” (p. 53).

Bența face o incursiune în dezbaterile privind identitatea națională după căderea comunismului și identifică doi „poli dominanți, pe care îi voi numi esențialism și construcționism” (p.54).

SERBIA

Lectura 1 Tamara Pavasović Trošt, Ruptures and continuities in nationhood narratives: reconstructing the nation through history textbooks in Serbia and Croatia, *Nations and Nationalism*, Vol. 24, Issue 3, 2018.

Descriere:

Acest text oferă informații despre evoluția narațiunilor legate de națiune în Serbia și Croația din 1974 (an în care a fost adoptată Constituția fostei Iugoslavii) și până în 2017. Autorul susține că aceste narațiuni oficiale s-au schimbat, trecând de la destrămarea fostei narațiuni socialiste la noile narațiuni etno-naționale, tranziția democratică și consolidarea treptată a narațiunilor despre națiune reconstruite de astăzi, care predomină în aceste două țări. Ar fi interesant să comparăm poate această analiză sistematică a evoluției narrative a națiunii în Croația și Serbia cu procese istorice similare din Vechea Europă (de exemplu Franța și Germania).

Lectura 2: Srdja Pavlović, „Understanding Balkan Nationalism: The wrong people. in the wrong place, at the wrong time”, *Southeast European Politics*, vol. 1, no. 2, 2000, pp. 115-124.

Acest articol abordează principalele încercări de depășire a diferențelor naționale în Iugoslavia socialistă din anii 1940 până în anii 1980. Abordează și principalele cauze ale turbulențelor în relațiile interetnice dintre fostele națiuni iugoslave, analizând amploarea diferențelor dintre aceste națiuni în comparație cu diviziunile similare din alte regiuni europene.

SPANIA

Lectura 1: Josep Borrell, Identity and Raison d'Être of the European Union. IEMED, Mediterranean Yearbook 2016, pp. 82-89.

<https://www.iemed.org/wp-content/uploads/2021/01/Crisis-Identity-and-Raison-dEtre-of-the-European-Union.pdf>

Descriere:

Documentul se concentrează asupra principalelor provocări ale UE, criza existențială și criza multiplă care afectează astăzi UE și care provoacă fisuri în ansamblul de valori care ar trebui să constituie identitatea acesteia. Marea Mediterană este cea mai inegală frontieră din lume în ceea ce privește disparitățile demografice și de venituri dintre cele două țărmuri. Alte crize provin din interior și sunt cauzate în principal de gestionarea defectuoasă a crizei economice, de criza euro, o consecință a unei uniuni monetare incomplete. În plus, amenințarea teroristă și criza refugiaților au scos în evidență, în ultimă instanță, lipsa de solidaritate și deficiențele grave ale multor politici comune. Rezolvarea multora dintre aceste provocări necesită o mai mare comunitarizare a politicilor și o asumare mai mare a riscurilor comune.

Kit de instruire

ReNewEurope

Identitate și naționalism

Niveluri de dificultate: verde – de bază ; roșu – intermediar ; albastru – avansat

Lectura 2: Carsten Jacob Humlebæk and Antonia María Ruiz Jiménez, New Perspectives on Nationalism in Spain, MDPI, Basel, 2020.

Descriere

Editorii subliniază modul în care, în diferite momente ale ultimelor două secole, conflictele au fost reînviat și transformate în principii organizatoare ale comunităților politice din Spania, adesea ca comunități aflate în conflict sau dispută, dar, cu toate acestea, ca comunități care oferă spaniolilor diferite sentimente de apartenență.

Principala problemă actuală legată de acest conflict este ascensiunea separatismului catalan, dar cu doar câțiva ani înainte, identitățile basce erau la fel de conflictuale. În plus, în umbra conflictului catalan se profilează și alte conflicte teritoriale, alimentate de tensiunile eterne dintre cererile de simetrie și cele de asimetrie care caracterizează statul democratic descentralizat spaniol.

Aceste conflicte spaniole trebuie situate într-un context european și global contemporan, în care anxietățile legate de suveranitate sunt în creștere, provocând renașterea mesajelor emoționale și a strategiilor de mobilizare a cetățenilor în favoarea anumitor comunități politice

ReNewEurope Training Rule of Law and European Integration
Difficulty Levels: green – basic; red – intermediate; blue – advanced

The materials/resources/designs were created under the ReNewEurope project:
<http://reneweurope.wnpism.uw.edu.pl>.

The ReNewEurope project consortium cannot be held responsible for their use by third parties

Co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

© 2021-2023. This work is licensed under a [CC BY-NC-SA 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

